

CAPÍTOL PRELIMINAR

La porta de la cambra de l'hotel s'obrí, responent a la discreta trucada del grum, el qual, allargant una petita safata platejada, digué:

—Ha arribat aquest telegrama per a vostè, senyor Alcover.

L'hoste va donar les gràcies al xicot, al mateix temps que dipositava unes monedes a la safata. Tan aviat va restar sol, estripà el sobre i llegí el missatge que contenia:

“Assabentat visites actualment Mèxic, prego facis escala Havana abans tornar Europa. Necessito consultar-te urgentment afer científic màxim interès. Abraçades. Bernardo.”

Després d'uns moments de reflexió, l'hoste va despenjar l'auricular del telèfon i trucà a la recepció:

—Bona tarda, voldria demanar-vos un favor: desitjaria informació sobre les properes sortides de vapors correu en direcció a l'Havana... Sí, des de Veracruz, si us plau. Moltes gràcies.

CAPÍTOL I

Era un clar matí de maig de 1932 aquell en què el vaixell *Magallanes*, construït cinc anys abans i al servei de la Compañía Trasatlántica Española, feia la seva entrada al port de l'Havana. Situat en un extrem d'una de les costes més perilloses d'Amèrica per la gran quantitat d'esculls i baixos que dificulten la navegació, el port de la principal ciutat i capital de Cuba és un dels més abrigats i ben protegits del món, i la seva bocana està protegida per les imponents fortaleses dels Tres Reyes Magos del Morro i del castell de la Real Fuerza i, més endins, encara per una tercera gran fortificació del segle XVIII, el castell de San Carlos de la Cabaña.

A la banda d'estribord del *Magallanes* es retallava, a contrallum d'un sol encara baix sobre la línia de l'horitzó, la silueta de la vella ciutat colonial, un perfil de cases no gaire altes, però d'excel·lent construcció i envoltades de verdor, així com les dues torres de la vella catedral de Sant Cristòfol. Aquell era el moment del dia en què les ciutats costaneres ofereixen el millor d'elles mateixes, el millor joc de llums, d'ombres i de contrastos cromàtics, una atmosfera més clara i un ambient de desvetllament i d'activitat progressivament creixents. Un efecte encara més pronunciat, en el cas de la ciutat cubana, pel seu estil peculiar, un acusat dinamisme comercial, el caràcter alegre dels seus pobladors i l'exuberant vegetació pròpia de la seva situació tropical.

Recolzat a la regala d'una borda de la coberta superior de passatgers, un home ben vestit, en els primers anys de la trentena, de cabells castanys, d'alçada mitjana, mirada intel·ligent i faccions agradables, contemplava la lenta aproximació del vapor al seu lloc habitual d'amarratge, mentre aspirava l'aire càlid i suaument perfumat de l'illa, lleugerament barrejat encara amb les fresques sentors salines de la mar.

Durant pràcticament tres dies, el temps que el *Magallanes* havia necessitat per a recórrer les quasi mil milles nàutiques de distància entre Veracruz i la capital de la província espanyola de Cuba, el viatger havia deixat enrere la calor asfixiant del principal port del país asteca al golf de Mèxic. La travessa havia estat agradable, el vapor correu era pràcticament nou i bastant luxós, els àpats, acurats i les cabines de primera classe gaudien de bona ventilació, llum natural abundant i una llitera confortable. Per a acabar de fer el pes, el temps —la principal preocupació de tota persona que es fa a la mar, sigui mariner o passatger— havia estat esplèndid. El mes de maig és —al golf de Mèxic— època de brises suaus de l'est i el vaixell lliscà durant totes aquelles seixanta hores i escaig sobre la superfície marina sense experimentar res més que un gairebé imperceptible moviment lateral. Un moviment que, de manera possiblement subliminar, porta els navegants als dolços temps del bressol de la infància, actua com el sedant nerviós més eficaç, esllangueix els membres i indueix a unes llargues migdiades.

La maniobra d'amarratge, com gairebé sempre acostumava a succeir en un temps en què els vaixells havien d'acostar-se al moll sense l'ajut dels moderns remolcadors, va resultar lenta i complexa. El capità, des del pont de comandament, al costat del pràctic del port, transmetia les ordres als oficials encarregats, respectivament, de la

maniobra de la proa i de la popa, ajudat d'una brillant botzina de llautó per a tractar d'amplificar els seus crits imperatius. Si alguna cosa fallava, si una sirga (un cap fi llençat al moll des d'una distància considerable per un mariner del vaixell) quedava curta i queia a la mar enlloc d'arribar a un lloc on la poguessin recollir els amarradors per tal d'estirar, a través d'aquell cap prim i lleuger, el gruixut i pesat cap d'amarratge, les ordres del capità es barrejaven amb imprecacions o renecs que provocaven l'astorament escandalitzat de les passatgeres de primera classe que, ja empolainades per a desembarcar, presenciaven la maniobra. I Déu nos en guard que una defensa, una d'aquelles enormes boles de fibra de sisal trenat que d'altres mariners penjaven de la borda, no fes l'efecte desitjat d'evitar que el buc de la nau colpegés contra el moll massa violentament! Llavors, la ira del Vell, com les tripulacions acostumen a anomenar a la màxima autoritat a bord (després de Déu), agafava proporcions apocalíptiques.

Finalment, al cap d'un parell d'hores, la maniobra i els tràmits posteriors (Sanitat, Duana, Immigració, etc.) varen acabar i els passatgers començaren lentament a desembarcar; els de primera classe seguits d'un exèrcit de cambrers carregats amb els equipatges dels privilegiats i els de segona i tercera carretejant ells mateixos llurs embalums sense l'ajut de ningú.

L'home jove i ben vestit a qui abans fèiem referència baixà també per l'escala de primera classe. Duia només una maleta de cuir de mida mitjana que havia preferit tragar personalment, declinant amb senzillesa l'ajut dels cambrers del vaixell.

Tan bon punt posà els peus a terra ferma, se li varen acostar dos cavallers, un dels quals evidentment el coneixia bé i l'abraçà efusivament.

—Estimat Eduard! Benvingut a l'Havana. Quant de temps des de l'última vegada que vàrem estar plegats! Sis anys ja, no?

Qui així parlava era un jove d'una edat semblant a l'Eduard, alt i corpulent, i amb uns trets físics que el feien enquadrar en el tipus humà que a Cuba anomenen *cuarterones*, o sigui, aquells que tenen al voltant d'un vint-i-cinc per cent de sang d'origen africà: llavis molsuts, cabell negre arrissat i pell de color de cafè amb llet.

L'Eduard va correspondre amb el mateix entusiasme a l'estreta abraçada del seu amic i va respondre:

—Exactament, Bernardo, sis anys. Des que férem junts els nostres estudis a la Universitat de Saragossa. Bons temps aquells! Ho passàvem bé, oi?

—I tant! Bé, ja en parlarem més tard, tindrem temps de tot. Ara t'he de presentar el senyor Eugeni de Masllorrenç, canceller del Consolat General d'Aragó a l'Havana. Ha vingut, enviat expressament pel senyor cònsol, per tal d'ajudar-nos en qualsevol dificultat que poguessis tenir amb les autoritats locals a la teva arribada.

L'Eduard va estrènyer la mà d'un senyor d'edat mitjana, d'expressió afable i educada, pulcrament vestit de blanc i cofat amb un impecable canotier, que semblava moure's amb la desimboltura discreta i elegant pròpia dels diplomàtics de carrera, i —lleugerament sorprès— digué:

—Moltes gràcies per haver vingut, senyor Masllorrenç, però no calia prendre's tanta molèstia per un modest director general del nostre Govern en visita privada. Ja veu que he pogut desembarcar sense cap entrebanc.

—No era previsible que n'hi hagués d'haver cap, senyor Alcover, però mai es pot saber del cert. Tant el nostre país, el Regne d'Aragó, com la República Espanyola formen part de la nova Unió Europea, on ja hi ha lliure circulació de ciutadans dels països membres. Ja que Cuba

és una part d'Espanya, vós teniu ple dret d'entrar-hi i sortir-ne sense cap formalitat especial, però cal recordar que hi ha mesures d'excepció vigents en aquest territori, a causa de les guerrilles independentistes i l'activitat terrorista que se'n deriva, encara que en aquests moments s'hagi acordat una treva. Sense comptar amb el fet que el *Magallanes* prové de Mèxic, un país que no veu pas amb mals ulls la lluita dels rebels i que, de vegades, els dona un suport que va més enllà d'una mera ajuda moral. Vós ja m'enteneu: des de tramesa de missatges entre els líders cubans exiliats a Mèxic i els de l'interior a entrada d'armes de contraban... Sortosament per a Espanya, aquell país ha passat dècades de convulsions civils i no estava en gaires condicions d'ajudar activament la guerrilla cubana, però ara la situació comença a canviar, a mesura que Mèxic es va estabilitzant i pot posar a la balança el seu enorme potencial.

—Efectivament, els oficials d'Immigració, fa una estona, m'han fet donar tota mena d'explicacions sobre què feia jo a Mèxic i també què venia a fer a l'Havana. Pels visats del meu passaport han pogut veure que hi he passat tres mesos llargs. No tinc res a amagar i els he dit la veritat: que he estat participant en diverses reunions d'experts en art maia i que, en la meua qualitat d'alt funcionari del Ministeri de Cultura d'Aragó, he gestionat l'adquisició d'algunes peces antigues importants, que estaven en mans privades, per al Museu Arqueològic de Barcelona, on les cultures indígenes americanes no estan encara gaire ben representades. Pel que fa referència a la meua estada a Cuba, he estat més imprecís. Simplement, he dit que aprofitava el meu retorn a Europa per a saludar i passar uns dies amb un antic company d'estudis, el professor Bernardo Álvarez de la Riva.

El funcionari consular va assentir amb el cap i, pensant que tal vegada la seva presència no tenia ja gaire utilitat, es disposà a prendre comiat dels dos amics:

—M'alegro molt que tot hagi anat bé, com també ben segur se'n sentirà satisfet el senyor cònsol quan l'informi dels detalls de la vostra arribada. Per cert, m'ha encarregat que us transmeti la seva invitació a sopar al consolat un d'aquests dies, quan a vós us vagi millor. Naturalment, aquesta invitació és extensiva al senyor Álvarez. No sé si teniu ja definit el programa de la vostra estada a Cuba o encara no; en tot cas, podem acabar de concretar-ho per telèfon més endavant. Ara els deixo, perquè la meva missió aquí ja es pot donar per acabada i segurament vostès tenen moltes coses de què parlar.

—Moltes gràcies. Li prego de traslladar al senyor cònsol el meu agraïment per la deferència en enviar-vos a rebre'm i el plaer que tindrè d'anar a saludar-lo. Demà mateix em posaré en contacte amb vostè per a fixar la data de la meva visita, que no trigarà més enllà d'un parell de dies, comptant amb el fet que per part seva se'm pugui rebre en aquest termini. Abans, però, he de parlar amb el meu bon amic, el senyor Álvarez, que és qui em va convidar insistentment a venir a Cuba.

El canceller i els dos joves van fer l'encaixada de mans de rigor amb tota cortesia i el primer se'n va anar cap a l'automòbil oficial, que l'esperava a poca distància.

En Bernardo i l'Eduard es coneixien, efectivament, des d'alguns anys enrere, de quan tots dos estudiaven a la Facultat d'Història de Saragossa. L'Eduard, de fet, hi feia un curs de doctorat, ja que tenia tres anys més que el seu company, el qual estava al darrer curs de la llicenciatura. D'inquietuds i de gustos intel·lectuals molt similars, encara que de caràcters força diferents, s'havien fet molt amics. Es complementaven prou bé, ja

que si l'Eduard era més aviat seriós i introvertit, fins i tot una mica tímid, en Bernardo era extravertit, faceciós, decidit i alegre, com corresponia al seu origen antillà, en haver nascut i haver estat criat a la República Dominicana. Si l'Eduard, físicament, era d'alçada tot just mitjana, prim i de pell molt blanca, en Bernardo era gairebé un gegant, de cos d'atleta i de pell més aviat fosca, d'acord amb el seu origen racial mesclat. Mentre en Bernardo, fill d'una família benestant d'hisendats del seu país, podia fer una vida d'estudiant ric i no estar-se de res, l'Eduard tenia uns orígens força més modestos i anava sempre —almenys durant el temps que va passar a Saragossa— més aviat curt d'armilla. El dominicà, tant pel seu caràcter com pel seu aspecte exòtic, tenia força èxit entre l'element femení de la societat saragossana, ho sabia i no deixava res per verd, mentre que l'Eduard era bastant més reservat i maldestre en l'art de captivar l'atenció o l'interès de les noies.

L'Eduard Alcover havia nascut a la Ciutat de Mallorca i als nou anys havia quedat orfe de pare. La seva mare, a la mort del seu marit i havent quedat en una situació econòmica més aviat precària, havia decidit traslladar la família —el seu fill Eduard i dues filles més— a un poble del Vallespir on vivien els seus pares. El noi, ara amb l'ajut econòmic dels avis, havia pogut continuar amb força brillantor el seus estudis de grau mitjà i superior a Perpinyà, fins que havia anat a fer el doctorat d'història moderna a Saragossa. Un cop acabada la carrera, havia obtingut una plaça de professor auxiliar a la mateixa Universitat de Perpinyà i havia començat a publicar diversos estudis de la seva especialitat, els quals li havien fet guanyar un cert prestigi. En haver accedit recentment al càrrec de ministre de Cultura un antic catedràtic seu que el tenia en gran estima, va voler-lo al

seu costat en qualitat de director general. Malgrat que la seva carrera s'estava desenvolupant d'una manera gairebé meteòrica, donada la seva joventut, l'Eduard no s'havia deixat enlluernar pel seus èxits. Era extremament curós i responsable en l'exercici i el compliment de les seves tasques professionals i en cap moment havia canviat el seu natural tarannà senzill i tranquil per l'estil arrogant i altiu que sovint adopten alguns joves —i també els no tan joves— quan arriben a posicions d'algun poder polític o econòmic.

Mentre responien amb la mà a una darrera salutació que, des de la finestreta del seu cotxe, ja en marxa, els feia el senyor Masllorenç, l'Eduard i en Bernardo van començar a anar vers el vehicle d'aquest darrer. En Bernardo, adoptant de sobte un posat molt més seriós del que havia mantingut en presència del funcionari consolar, digué:

—Ha estat una sort immensa que et trobessis a Mèxic precisament ara i que jo hagi pogut localitzar-te. El motiu de fer-te venir aquí és d'una gran importància científica.

—Estic molt intrigat, el teu telegrama no era gaire explícit. Què et passa?

—Doncs passa que possiblement estem en situació d'aclarir definitivament un dels enigmes històrics més importants o, si més no, més intrigants, dels darrers segles. I penso que aquest honor ens correspondrà a nosaltres, dos joves historiadors. I passa també que, encara que jo en tinc la pista segura, no ho puc fer tot sol, per raons que comprendràs ben aviat. Et necessito a tu, tant per la teva vàlua científica com per la teva posició política i, sobretot, per la confiança mútua que ens tenim. Espera que arribem a casa i t'ho explicaré; mentrestant, gaudeix del panorama de l'Havana, que s'ho

val, i de les belles cubanes que passen pel carrer, que també s'ho valen molt! Per cert, suposo que no hi ha novetats des de la darrera vegada que ens vàrem escriure: encara segueixes solter i sense xicota?

—Sí, noi, primer l'esforç de les oposicions a la plaça de professor de la Universitat de Perpinyà i després el meu càrrec polític al Govern... No m'ha quedat gaire temps per a intimar amb dones. Algun flirt més o menys fugaç, però al capdavall res de seriós. Tot arribarà!

L'Eduard, reaccionant d'acord amb el seu caràcter reservat, no era del tot sincer amb el seu amic i no ho explicava pas tot. De fet, als seus primers temps exercint la docència a Perpinyà, havia estat molt enamorat d'una jove, la Gisela, germana d'un company del claustre acadèmic. Ella, al principi i durant uns mesos, va semblar correspondre als seus sentiments i va alimentar les il·lusions del jove. Després, de cop i volta, tallà la relació, a la qual cosa no devia ser pas aliè el fet que li sortís un altre pretendent amb un futur —i un present, sobretot— aparentment més brillants: un dels advocats de més prestigi del Rosselló, dotze anys més gran i vidu sense fills. L'Eduard va sortir molt ferit d'aquella primera experiència amorosa seriosa, però se'n va saber refer aviat, gràcies al seu caràcter ferm i la seva intel·ligència. Des de llavors, s'havia proposat dedicar totes les seves energies i el seu temps a la feina, la docència, la investigació i la publicació d'alguns llibres, fruit de les seves recerques, sense oblidar l'atenció que havia de dedicar a la seva mare vídua i a les seves germanes. Ara, la seva entrada al món de la política, malgrat que fos en un càrrec principalment tècnic, obria unes noves perspectives en la seva vida i —com era natural en ell— s'havia bolcat a la seva nova feina al ministeri en cos i ànima, amb una considerable dosi d'il·lusió i una total dedicació.